MARUDIO K.C.S.E KNEC 1995 – 2006
KISWAHILI
KARATASI 102/2

MASWALI NA USAHIHISHO

102 1B
KISWAHILI KARATASI 1B
OCT/ NOV 1995
2 ½ HOURS

Jibu maswali yote

1. UFAHAMU
Soma Makala yatuatayo kisha ujibu maswali
Ama kweli maisha ya vijana wa kisasa yanatofautiana na kuhitilafiana pakubwa na yale ya wazee wao. Sio katika mavazi, lugha, mienendo, mitazamo, mawazo tu bali pia katika kipengele kingine chochote utakachofikiria. Yote haya ni vielezo vya jinsi kizazi cha leo kinavyoishi katika ulimwengu ambao ni kivuli tu cha ule wa vizazi vilivyotangulia. Baadhi ya watu wameieleza hali hii kuwa maisha sio jiwe. Kwao basi, si ajabu katu kuwaona vijana wakizungumza lugha yao ya kipekee au wakivaa nguo zinazobana ajabu na kudhirisha bayana maungo yao badala ya kuyasitiri.

Hata hivyo, watu wengi wameonelea kwamba hali ya maisha ya vijana wa leo maasia yanayotokana na utundu na hata ukatili wao. Upande huu umetoa rai kwamba kizazi hiki kisingepotoka kama tu kingezingatia na kustahi utamaduni wa wahenga wao ambamo wazazi wao ndimo walimokulia. Wanazidi kufafanua kuwa nyendo hizi za miaka ya nyuma zilithamini sana amali kama waminifu, heshima kwa wazee ama wakuu, bidii, ushirikiano, ukarimu, unyenyekevu, hadhari katika kila jambo, utiifu na pia kujitegemea. Yote haya yamesahaulika ama tuseme yamepuuzwa katika utamaduni wa kisasa."

Swali lilozuka sasa ni je tunapaswa kuwahukumu vijana wa leo kwa kutumia vigezo au masharti gani? Tuwapige darubini kwa kutegemea hali ilivyo hivi leo duniani ama tuwapime kwa mujibu wa jinsi maisha ya baba na babu zao yalivyokuwa. Jibu la swali hili ni gumu na sharti lifafanuliwe kwa makini lisije likaegemea upande wowote.

Mathalan, ni jambo lisilopingika kuwa maisha ni utaratibu unaothirika na hivyo kubadilika daima. Angalia kwa mfano jinsi maendeleo ya elimu, sayansi, mawasiliano na hata ufundi yalivyoyageuza maisha siku hizi. Yamkini vijana wa barani Afrika wakaona na hata kuzungumza wa wenzao kutoka Uropa, Asia na Marekani bila hata kunyanyuka hapa kwao nyumbani. Athari ya filamu, video, vitabu, magazeti, majarida n.k haikadiriki. Haya kwa kiasi yamewafanya vijana hata kupevuka kabla ya wakati wao. Isitoshe, mambo haya yameweza kuwazuzua na kuwaaminisha kuwa yale wanayojifunza ni kweli. Matokeo yamekuwa ni wao kuudunisha utamaduni wao wa

asili na kuupapia ule wa wageni waliowaathiri. Tusisahau kuwa ujana ni tembo la mnazi na rahisi kwao kubadili mawazo.

Lakini hatuwezi kuwasamehe vijana wanaokosa akili razini kwa kupotoshwa na kuchacharika na yote, wanayoyapokea kutokea ugenini na hivyo kuanza kudhalilisha utamaduni wa Waafrika. Hata hivyo, badala ya kuwakashifu wanapopotea njia amakuwapongeza wanapotenda yale tunayoyategemea tu, ni wajibu mkubwa wa wazazi kuwaongoza na kuwasaidia vijana kuwa na uwezo mkubwa na kufanya uteuzi mwafaka katika maisha yao.

Maswali

(a) Kulingana na mwandishi, kundi linalodai kuwa maisha sio jiwe' lina maoni gani? (alama 2)

(b) Kulingana na taarifa uliyoisoma ni jinsi gani vijana wa kisasa wangeziepuka athari mbaya? (alama 2)

(c) Kwa mujibu wa taarifa hii, utamaduni wa Kiafrika una manufaa. Yataje (alama 4)

(d) Mwandishi anaposema mambo haya yameweza kuwazuzua na kuwaaminisha vijana kuwa yale wanayojifunza ni kweli anamaanisha nini? (alama 4)

(e) Mbali na wazazi, ni makundi gani mengine ya watu ambayo yanapaswa kutoa mawaidha kwa vijana? (alama 3)

(f) Kwa maoni yako vijana wanapaswa kufanya uteuzi wa namna gani katika mvutano huu wa tamaduni? (alama 2)

(g) Eleza msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika makala
  (i) Maasia
  (ii) Razini (alama 2)

(h) Andika methali moja ambayo inaafiki taarifa hii (alama 1)

2. MUHTASARI

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali

Ili kupiga vita propaganda za wakoloni mambo leo katika vyuo vikuu vyetu, inafaa kutumia Kiswahili kufundisha masomo yote. Jambo hili ni la lazima na linawezekana kabisa, ingawa lina matatizo yake. Jambo linalotakiwa kufanya ni kuchukua wananchi wenye elimu ya juu wakatafsiri fikra za wazalendo katika Kiswahili. Kwa njia hiyo, lugha ya wanachuo itakuwa ndiyo lugha ile ile ya umma

Ni jambo la kuepukwa kuwa na lugha mbili ambazo zinasaidia kuwatenga na umma. Wasomi wetu watakuwa wamekaribia umma kwa kutumia lugha iliyozoeleka na umma wenyewe. Jambo linalotutinga ni hili: mara nyingi wasomi wengine waliozoea kutakadamu lugha ya Kiingereza wanapojaribu kuwaeleza watu wengine jambo la kieleimu au kitaalamu, hushindwa kabisa. Wao huchanganya sana maneno ya Kiingereza na Kishwahili hata kufikia kiasi ambacho mtu wa kawaida haelewi chochote.

http://atikaschool.org sales@manyamfranchise.com [0828450425]

Kwa kuwa wakoloni mamboleo wameelewa kwamba lugha ni kioo cha kuchujia utamaduni, miaka ya hivi karibuni wamejifunza kwa dhati kuliko wakati mwingine kupigania ufundishaji wa lugha zao, hususa, Kifaransi na Kiingereza. Wakati huo wao wanatoa porojo kuwa kugha ya Kiswahili haifai na kwamba ni lugha ya watumwa. Kwa mfano, utaona katika maandishi mngi kila wanapoorodhesha lugha kuu za dunia. Kiswahili hakionyeshwi katika hizo.

Badala yake wanakiweka kwenye kiwango sawa na Kiganda, Kikikuyu, Kinyamwezi na lugha kadha wa kadha za kikabila. Hiyo ni harakati kubwa ya kudanganya umma na kukivua Kiswahili hadhi yake ilhali lugha hii inatumiwa na zaidi ya watu milioni mia moja wanaosambaa katika sehemu mbalimbali za ulimwengu. Kwa kutumia hila hii, wao wanasadikisha watu wengi ili wachukulie Kiswahili kama lugha nyimgine ya kikabila. Ndiposa hawa wakoloni mamboleo wanawashawisha baadhi ya watumiaji wa Kiswahili wastawishe lugha za makabila mabalimbali na kuonyesha kwamba umaarufu wa lugha hizo ni sawa na Kiswahili. Hayo bila shaka ni mawazo. Ukweli ulioko ni kwamba mawazo kama haya yawezi keundeleza ukabila. Hata hivyo sharti kueleweka kwamba kusema hivyo si kudhalilisha umuhimu wa kukuza lugha za kikabila. Tusemacho ni kuwa ukuzaji wa lugha hizo ungekuwa na kusidi moja kuu ambalo ni kustawisha Kiswahili kufika ngazi za kimataifa.

Swali ambalo ni muhimu kujiuliza ni hili: Wakoloni - mamboleo wanatuonaje tunapokazania Kiswahili? Je, wanaona ni faida kwao au kwetu? Jambo muhimu zaidi ni kutamba jinsi Kiswahili kinavyotuwezesha kuungana na kuwa kitu kimoja. Ni dhahiri kwamba wakoloni mamboleo hawafurahili wanapoona kishahili kikituunganisha. Machoni mwao Kiswahili ni ishara mojawapo ya kujikomboa kwetu kutokana na minyororo yao. Hivi si kusema kwamba hapupaswi kujifunza kiingereza, Kifaranza au Kijerumani, la hasha. Tunachosema ni kwamba tutumie Kiswahili ambacho ni kioo cha utamaduni wetu.

Maswali

(a) Mwandishi amesema nini kuhusu utengano kati ya umma wa wasomi? (Maneno 30 – 40) (alama 4)

(b) Eleza pingamizi zilizowekwa na wakoloni- mamboleo ili kudunisha Kiswahili (maneno 40 – 50) (alama 8)

(c) Kulingana na mwandishi ni sababu gani zinazofanya wakoloni mamboleo kupinga maendeleo ya Kiswahili? (maneno 25- 30) (alama 8)

MATUMIZI YA LUGHA

(a) Akifisha kifungu kifuatacho

“Baba Wafua, ona Barua iliyotoka kwa mwanao. Hata hati haisomeki” “lo” baba watoto akamaka. Hii barua kweli imetoka kwa mwanangu Wafua. “Waniuliza mimi?” Mama akamjibu “Tazama maandishi na anwani basi. Shule ya Msingi ya Barungani S.L.P 128 Vuga.” (alama 5)

(b) (i) Andika sentensi ifuatayo kwa wingi

Uwanja mwingineo umechimbuliwa kuongeza ule wa zamani (alama 1)

(ii) Unda jina kutokana na kivumishi hiki (alama 1)
Refu
(iii) Tunga sentensi moja ukitumia – ki – ya masharti (alama 1)

(c) (i) Zifuatazo ni sehemu gani za mwili
(i) Kisugudi
(ii) Nguyu (alama 2)

(ii) Andika maneno mengine yenye maana sawa na
(i) Damu (alama 2)
(ii) Jura

(d) Tumia kitenzi KAA inavyofaa kujazia nafasi zilizoachwa
Onyango alipofika mkutanoni alikosa mahali pa………………..
Watu walikuwa wamejaa na hapakuwa na kiti hata kimoja cha (alama 2)

(e) (i) Fafanua maana ya methali: Waso haya wana mji wao (alama 1)
(ii) Tunasema kifurushi cha kalamu
………………………….. ya ndizi (alama 1)

(f) (i) Tunga Sentensi tano kuonyesha matumizi matano tofauti ya neno KWA (alama 1)
(ii) Tumia viunganishi vifuatavyo katika sentensi
(a) Minghairi ya
(b) Maadam (alama 2)
(ii) Ni mbinu gani za lugha zinazotumiwa katika sentensi hizi?
(a) Juma si simba wetu hapa kijijini
(b) Juma ni shujaa kama simba (alama 2)

(g) Sentensi ifuatayo ina maana mbili totauti. Zieleze
Huyu amekuja kutuliza (alama 2)

(h) Andika sentensi tatu kuonyesha maana tatu tofauti za neno KINA(alama 3)

(i) Eleza tofauti ya semi mbili zilizopigwa mstari
(a) Kevoga hana muhali; ikiwa hawezi kukufanyia jambo atakwambia
(b) Kevogo hana muhula; hivi sasa amekuambia hawezi kukufanyia jambo hili (alama 2)

(j) Tofautisha maana
(a) Ningekuwa na uwezo ningesafiri kwenda ng'ambo
(b) Ningalikuwa na uwezo ningalisafiri kwenda ng'ambo (alama 2)

(I) Yaandike maneno yafuatayo katika ufupi wake
A. (i) Shangazi zako
(ii) Mama zako (alama 2)
B. Unda jina moja kutokana na majina yoyote mawili ya Kiswahili sanifu (alama 1)

http://atikaschool.org
sales@manyamfranchise.com [0828450425]